

DOI: 10.18524/2307-4558.2023.40.300481

УДК [811.111+811.161.2]’255.2_ J. K. Rowling

КОСЮГА Олександра Олександрівна,аспірантка Херсонського державного університету, м. Івано-Франківськ, Україна; e-mail: akosyuga@gmail.com; <https://orcid.org/0000-0001-5633-4665>**ВЕРБАЛЬНІ ЗАСОБИ ТВОРЕННЯ ХУДОЖНЬОГО ЧАСУ В АНГЛОМОВНОМУ НАРАТИВІ (НА МАТЕРІАЛІ ТВОРУ ДЖ. К. РОЛІНГ “HARRY POTTER AND THE GOBLET OF FIRE” МОВОЮ ОРИГІНАЛУ ТА УКРАЇНСЬКОГО ПЕРЕКЛАДУ В. МОРОЗОВИМ І С. АНДРУХОВИЧ)**

Анотація. *Об’єктом* дослідження є вербальні засоби творення художнього часу в англomовному фентезійному наративі. *Мета* — розгляд способів використання прийомів і засобів творення художнього часу в тексті наративу (аналепсис, пролепсис, анахронія, ахронія та інші, за Ж. Женеттом) на *матеріалі* четвертої частини септології пригод про Гаррі Поттера «Гаррі Поттер і келих вогню» Дж. К. Ролінг. Особливу увагу приділено вживанню вербальних і невербальних засобів із темпоральними значеннями. *Методи* дослідження: виокремлення й аналіз вербальних засобів творення художнього часу цього наративу в оригінальному тексті британської авторки та в тексті українського перекладу В. Морозова і С. Андрухович; перекладацький аналіз твору; статистичний аналіз виокремлених вербальних засобів перекладу художнього часу; визначення перекладацьких операцій. *Висновки:* найпопулярнішими операціями перекладу наративу Дж. К. Ролінг у творі «Гаррі Поттер і келих вогню» є використання еквівалентних і варіативних відповідників, конкретизація та генералізація, а також опущення і додавання. Українські перекладачі В. Морозов і С. Андрухович використали стратегію комунікативно-рівноцінного перекладу.

Ключові слова: англійсько-український переклад, наратив, художній час, аналепсис, пролепсис, час наративу та час нарації, анахронія, ахронія, ретроспекція, хронологічний порядок, Дж. К. Ролінг, Гаррі Поттер.

Постановка проблеми та зв’язок із попередніми дослідженнями. Питання творення художнього часу у наративі досліджують досить давно. Особливої уваги ця категорія набула після виникнення терміну «хронотоп» як взаємозв’язку простору і часу, що визначає жанрово-композиційну структуру твору. Художній час є невід’ємним складником хронотопу, який було позначено М. М. Бахтіним як «часопростір» художнього тексту. Художній час указує на те, коли саме відбувалися події; він упорядковує послідовність подій, викладених у наративі. Продовжили вивчення «часопростору» Ю. Лотман, Д. Лихачов, В. Топоров. У зарубіжному літературознавстві чільне місце посідають праці французького науковця Ж. Женетта, який розвинув вчення про художній час, виокремивши прийоми і засоби його творення, види й типи. Результати своїх досліджень він описав у п’яти книгах «Фігури» [6–10]. Виокремлюють декілька видів художнього часу: фабульний час, сюжетний час, читачий час, наративний час [29]. Існує «час наративу» (*erzählte Zeit*) та «час нарації» (*Erzahlzeit*) [6]: час наративу — час розгортання подій; час нарації — часове положення наратора. Останнє має квазіфіктивний статус, тобто уявний час, який виступає як реальний.

Формулювання завдань дослідження. Мета нашого дослідження — провести аналіз уживання засобів і прийомів творення художнього часу в англomовному наративі та його українському перекладі та визначити специфіку відтворення категорій з темпоральним значенням в оригінальному тексті та українській адаптації. Для цього необхідним було виконання наступних завдань: визначити поняття «художній час» та окреслити його основні характеристики; визначити основні засоби творення художнього часу в наративі; проаналізувати статистичну вибірку вербальних засобів творення категорії часу, провести порівняльний перекладацький аналіз. Матеріалом дослідження обрано четверту книгу септології про Гаррі Поттера «Harry Potter and the goblet of fire» Дж.К. Ролінг [18] та її український переклад Віктором Морозовим і Софією Андрухович «Гаррі Поттер і келих вогню» [27].

У процесі дослідження було використано метод теоретичного узагальнення під час обробки та критичного аналізу наукових джерел, емпіричний метод під час формування загальної вибірки для проведення лінгвістичного аналізу, метод лінгвістичного аналізу, метод зіставного аналізу та методу інтерпретаційного аналізу.

Виклад основного матеріалу. Книжки Дж. К. Ролінг про маленького чаклуна Гаррі Поттера, що бореться із Темним Лордом, відомі у всьому світі. Прошло більше двадцяти років, а їхня популярність не вщухає, об’єднуючи «тринадцятирічних і тридцятирічних. Це означає, що виник ефект снігової кулі, оскільки все більше і більше людей доєднуються до чарівного світу» [5]. І справді, ці сім книжок цікаві і дошкільнятам, і дорослим. Цей інтерес зумовлений тим, що жанр септології про Гаррі Поттера має гібридний характер [25; 26]. Цей наратив має ознаки десяти жанрів: міф, чарівна казка, роман, детектив, шкільна повість, готична новела, роман для молоді, пригодницький роман, фентезі та утопія. Як наслідок, характеристики художнього часу будуть мати ознаки цих жанрів. Це — так званий жанр перехресної літератури (“cross-over literature”). Одним із найочевидніших

доказів цього виступає, наприклад, побудова часу подій, як у шкільній повісті: основні події відбуваються під час навчального року і в школі, а вдома нічого цікавого не відбувається. Час поділено на час для занять, уроків, час для відвідання бібліотеки, час проживання в гуртожитку; учні мають канікули, коли вони їздять додому, але читач не знає, що відбувається поза межами школи. Історія нарративу перескакує цей період, і події знову зображуються після повернення героїв до школи Гоґвортс. Читачеві також відомо, коли відбуваються спортивні змагання та тренувальна підготовка до них, коли відбуваються навчальні змагання — Кубок Чотирьох факультетів, — який починається із початком навчального року та закінчується підрахунком отриманих балів наприкінці навчального року; коли проходять різні іспити та інше. Отже, весь час підпорядковано навчальному режиму школи-інтернату Гоґвортс: «*Tout Autre Monde suscite un autre temp. Celui de Poudlard est propre à cette enfance prolongée a laquelle s'intergent les eneiignant: cest le ruthm de l'année scolaire, marque par ses rites de passage, du discours du directeur, le jour dela rentrée, à la Coupe des Quatre Maisons — décernée ou cours du festin final à la Maison dont les élèves se sont le plus honorés par leur travail ou leur comportement — en passant par les divers matches de Quidditch. L'ensemble de ce calendrier, scolaire, sportif et festif, met toujours l'enfance à l'honneur: rien d'autre n'est jamais commémoré ou célébré*» [1, р. 36–37]. Кожна книга септології завершується закінченням навчального року. Проте, що відбувається влітку з героями, читачі майже нічого не знають, час ніби застигає. Лише друга половина літа (серпень) насичується певними подіями. Наприклад, у четвертій частині «Гаррі Поттер і келих вогню» до Гаррі додому приїздить вся родина Візлі, щоб забрати його до себе в Барліг і встигнути відвідати Кубок світу з квидичу. Усі події знову починаються в магичному світі — а це вже характеризує жанр фентезі (наприклад, «Хроніки Нарнії», «Володар перснів», «Хоббіт»).

Час виконує відповідальну роль у нарративі про Гаррі Поттера. Перш за все, хронологічну: автор нам вказує на дати початку та закінчення певних подій. Так, ми дізнаємося, що Гаррі народився 31 липня 1980 року, а Волдеморт з'явився у притулку 24 грудня 1926 року; 31 жовтня — не тільки Гелловін, але й особлива дата для Хлопчика-що-вижив: 31 жовтня 1981 року було вбито Лілі та Джеймса Поттерів. Ці дати не тільки впорядковують події нарративу, але й наближають його до читачів, ми прив'язуємо дати до справжніх історичних подій (найяскравіше це відбувається у приквелі до Гаррі Поттера, у «Фантастичних тваринах та де їх шукати» [16], коли ми чітко відслідковуємо події Другої Світової війни та діяльність Гітлера). У нарративі прослідковуємо циклічність часу: є зима, весна, літо й осінь, властиві для них обряди та свята.

Художній час у нарративі має певні характеристики: тривалість, напруження, швидкість, хронологічний порядок, ритм, темп [29]. Під тривалістю ми розуміємо події та явища, що мають місце між часом історії та часом дискурсу [15]; напруження — це темп нарації, який охоплює діапазон швидкостей між рекламними сценами паузи [15]; швидкість — співвідношення між тривалістю оповідання та довжиною оповідання [15]; хронологічний порядок — розташування ситуацій і подій у порядку їх виникнення [15]; але якщо “the story is told from a fictional point of view, the most important sequencing factor is not objective chronology, but psychological sequencing, the order in which a character comes to learn about the components of fiction” [12], опозицією до хронологічного викладу є зворотній (реверсивний) порядок; ритм — поточний зразок швидкості оповіді та будь-який зразок повторення з варіаціями. Найпоширеніший ритм у класичній оповіді є результатом регулярного чергування сцени та короткого змісту [15]; темп — це швидкість розповіді. Виокремлюють п'ять основних темпів нарративу: еліпсис, короткий зміст, сцена, розтягнення і пауза [15].

Завдяки використанню цих характеристик художнього часу в різній послідовності та пропорції виникають нарративні засоби художнього часу [29], якими користується автор. Ці засоби окреслив Ж. Женетт [6]. Найпоширенішими з них є: проlepsис — передчуття, передбачення майбутнього; анаlepsис — ретроспектива в минуле, це повернення назад у часі задля пояснення подій в теперішньому часі (ретроспекція); паралелізм або нульовий ступінь — повна синхронізація подій, збіг нарративу і нарації; нарративний мізанабім створює нарративну петлю в часі, спричинену уявою (мріями персонажів) — дзеркало, що відбито в окремому нарративному епізоді, хоча час подій у самому нарративі завмирає й потім продовжується без змін, прийом «текст у тексті», «оповідання в оповіданні» [4]; анахронія — будь-які форми невідповідності двох часових порядків [6]; ахронія — абсолютна відсутність часу; події без дати і віку [6] (у кожному нарративі є епізоди, які неможливо локалізувати в часі); антиципація — передбачення сьогодення в минулому [6], має ретроспективний характер, дає змогу наратору робити різні посилення на майбутнє та на теперішнє положення. Антиципація виконує роль анонса, нарративного нагадування.

Дж. К. Ролінґ грає часом, використовуючи ці нарративні прийоми в різних частинах нарративу про маленького чаклуна. Наочним прикладом, що демонструє мозаїчність художнього часу (яка зумовлена гібридністю жанру), є аналіз першого розділу четвертої книги про Гаррі Поттера «Гаррі Поттер і келих вогню», а саме «Будинок Редлів». Оповідь починається з подій минулих, коли в містечку Малий Генґелтон був старий будинок багатіїв Редлів. Потім авторка використовує анаlepsис, пояснюючи, що саме сталося і чому він зараз пустує. Завдяки цьому читач дізнається, що колись там було скоєно протрійне вбивство всієї родини. Після цього Дж. К. Ролінґ описує паралельні події, що відбувалися в минулому, а саме розмову в пабі «Повішеник» та свідчення садівника Френка Брайнса в поліцей-

ському відділку. Далі події описано хронологічно: поховання родини Редлів і зміна господарів їхнього маєтку. Незважаючи на кількох нових власників, Френк Брайнс залишився доглядати за будинком. І ось події розгортаються у моменті «зараз»: Френк вважає, що сусідські діти знову залізли в старий будинок і розпалили в ньому вогнище. Завдяки використанню прийому нарративного паралелізму, коли відбувається повна синхронізація подій, читач стає свідком розмови Волдеморта та його прибічників усередині будинку. Прийом «стоп-нараційного часу» використано тоді, коли старий садівник шкутильгає до будинку, а Темний Лорд розповідає про свої плани. Авторка використовує аналепсис до подій моменту «зараз», описуючи вбивство Червохвостом Берти Дженкінс. Використовуючи пролепсис, авторка описує плани Волдеморта, який хоче залишитися в пустому будинку свого батька ще на тиждень або довше [18]. Потім — знову аналепсис: Волдепорт чекав вбивства Гаррі протягом тринадцяти років. Наприкінці розділу читач розуміє, що під час вбивства старого садівника, паралельно Гаррі Поттер прокинувся від подібного нічного жаху, в нього болів шрам — синхронізація подій, прийом паралелізму. І все це відбувалося вночі у серпні перед навчальним роком. Це лише один приклад розбору використання категорії часу в одному розділі. Авторка використовує всі засоби маніпулювання часом. Те саме бачимо й у фільмах (проте аналіз кіноверсій не є предметом дослідження цієї статті).

Загалом, можна зробити висновок, що у наративі про маленького чаклуна немає хронологічного порядку викладення подій; є прямий та зворотній (реверсивний) час із багатьма епізодами анахронії й ахронії, є антиципації (передбачення) та нарації нульового ступеню. Також Дж. К. Ролінг часто використовує нарративний мізанамізм, коли описує роздуми та мрії Гаррі про майбутнє (наприклад, «цілу дивовижну годину Гаррі був певен, що нарешті покине Дурслів, бо Сіріус запропонував жити в нього — адже його репутація знову стане чистою» [18]).

Крім зазначених нарративних прийомів, для фіксування часу наративу Дж. К. Ролінг використала різні вербальні засоби. Цими засобами з темпоральними значеннями виступають дієслівні форми, іменники, прислівники та числівники. Ми зробили статистичний та перекладацький аналіз уривку тексту. Статистична вибірка вербальних засобів часу складає 252 одиниці. З них еквівалентних відповідників — 86 од. (напр.: «now» — «тепер», «again» — «знову», «later» — «пізніше»), варіативних відповідників — 65 од. (напр.: «these days» — «тепер», «at once» — «негайно», «soon» — «невдовзі»), перестановок — 2, конкретизації — 7 (напр.: «when the Riddle House had still been very kept» — «коли редлівський будинок іще вражав своєю красою»), генералізації — 12 (напр.: «at this very moment» — «зараз»), граматичної заміни — 3 (напр.: «a slight pause followed» — «після короткої паузи»), контекстуальної заміни — 3 (напр.: «before he hit the floor» — «до того, як його тіло торкнулося підлоги»), додавання — 16 (напр.: «потім», «доки», «доти», «після»), опущення — 54 (напр.: «tonight», «always», «now», «again»), адаптивний переклад — 1 («as little as two days» — «за якихось два дні»), антонімічний переклад — 2 («ever» — як «ніколи» та «before the Quiddich World Cup is over» — як «поки не завершиться Кубок світу з квидичу»); переклад власних назв був здійснений за допомогою операції транскрипції та калькування — 1 (слово «sneakoscope» перекладено як «стервоскоп», від «sneako» — «злодій», «боягуз», «ябеда»), та просто калькування — 2 од. («time-turner» — «часоворот» та «portkey» — «летиключ»). Якщо це перерахувати у відсотки, тоді отримаємо наступний результат: еквівалентні відповідники — 34 %, варіативні відповідники — 25,8 %, перестановки — 0,8 %, конкретизація — 2,8 %, генералізація — 4,8 %, граматична заміна — 1,2 %, контекстуальна заміна — 1,2 %, додавання — 6 %, опущення — 21 %, адаптивний переклад — 0,4 %, антонімічний переклад — 0,8 %, транскрипція+калькування — 0,4 %, «чисте» калькування — 0,8 %. У проаналізованій вибірці не використано описовий переклад і транскрипцію (див. діаграму 1).

Це доводить, що перекладачі В. Морозов та С. Андрухович використовували стратегію комунікативно-рівноцінного перекладу, з урахуванням змішаної цільової аудиторії.

Аналіз перекладацьких операцій художнього простору, що були визначені та розглянуті у статті «Вербальні засоби творення художнього простору у літературі жанру фентезі (на матеріалі наративу про Гаррі Поттера Дж.К. Ролінг «Гаррі Поттер і келих вогню»)» [25], зображений на наступній діаграмі:

Перераховуючи всі отримані дані у відсотках, спостерігаємо такі результати: еквівалентні відповідники — 45,9 %, варіативні відповідники — 16,9 %, перестановка — 1,93 %, конкретизація — 7,07 %, генералізація — 7,6 %, контекстуальна заміна — 2,7 %, додавання — 3,9 %, опущення — 7 %, адаптивний переклад — 3,4 %, транскрипція — 1,5 %, транскрипція+калькування — 1,2 %, калькування — 0,2 %, описовий переклад — 0,7 % (див. діаграму 2).

Порівнюючи діаграму перекладацьких операцій художнього часу з діаграмою перекладацьких операцій художнього простору (у відсотковому співвідношенні), отримуємо результати, вказані у графіку 1.

Отже, у процесі перекладу художніх засобів творення часу і простору найбільш уживаним було використання еквівалентних і варіативних відповідників; перекладаючи вербальні засоби з темпоральними значеннями, українські перекладачі часто використовували операцію опущення (частіше, ніж перекладаючи вербальні засоби із просторовими значеннями). У розглянутій статистичній вибірці засобів зображення художнього простору відсутні операції граматичної заміни й антонімічного перекладу, проте є описовий переклад і операція транскрипції; у статистичній вибірці засобів зображення художнього часу в процесі перекладу, навпаки, використано операції граматичної заміни й антонімічного перекладу, але не вжито описовий переклад і транскрипцію.

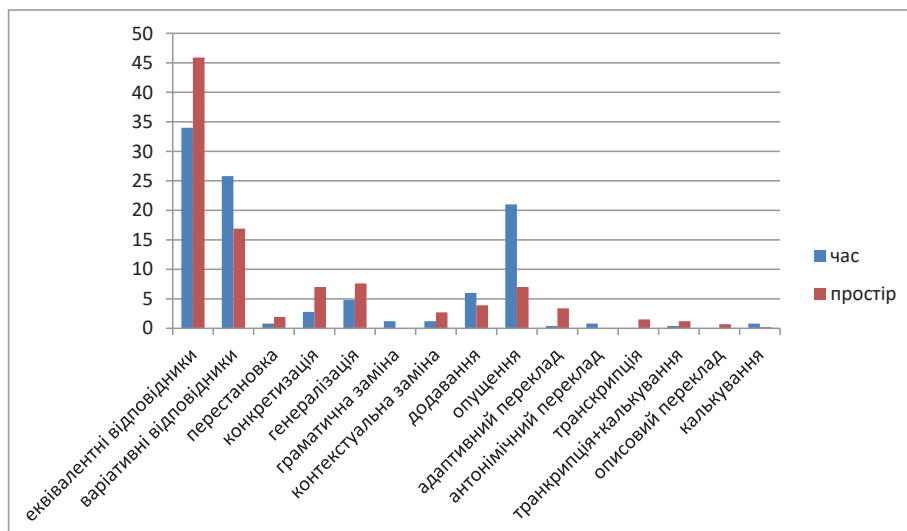
Діаграма 1

Діаграма 2

Графік 1

Час у магічному всесвіті нарративу про Гаррі Поттера вимірюється не лише за допомогою дієслівних форм, іменників, прислівників тощо, а й невербально. Невербально зображують час у нарративі годинники — не звичайні годинники, а чарівні. Так, у будинку родини Візлі, що називається ласкаво «Барліг», є декілька годинників. Перший знаходиться в кухні. Це «*The Clock at the Borrow*» або «*The Kitchen Clock*». Цей годинник є частиною магії будинку. Він показує час для кухонних справ: “The clock on the wall opposite him had only one hand and no numbers at all. Written around the edge were things, like Time to make tea, Time to feed the chickens, and You’re late” [17, p. 85]. Другий годинник — це «*The Weasleys’ Clock*». Він знаходиться у вітальні та має дев’ять стрілок, що показують місцезнаходження кожного члена родини Візлі: “She (Mrs. Weasley — приміт.автора) turned to look at a large clock that was perched awkwardly on top of a pile of sheets in the washing basket at the end of the table. Harry recognized it at once: It had nine hands, each enscribed with the name of a family member, and usually hung on the Weasley’s sitting room wall, though its current position suggested that Mrs. Weasley had taken to carrying it around the house with her. Every single one of its nine hands was now pointing at “mortal peril”” [19, p. 172].

Ще один годинник стояв на підлозі й описаний так: “Mrs. Weasley glanced at the **grandfather clock** in the corner. Harry liked this clock. It was completely useless if you wanted to know the time, but otherwise very informative. It had nine golden hands, and each of them was engraved with one of the Weasley family’s name. There were no numerals around, the face but descriptions of where each family member might be. ‘Home’, ‘school’ and ‘work’ were there, but there was also ‘lost’, ‘hospital’, ‘prison’ and in the position where the number twelve would be on a normal clock, ‘mortal peril’” [18, p. 128]. В українському варіанті ця частина тексту була перекладена з помилкою: «Місіс Візлі глянула на дідівський годинник у кутку. Гаррі подобався це годинник. З нього не було ніякої користі, якщо ви хотіли довідатися, котра зараз година, зате він мав інші переваги. Там було дев’ять позолочених стрілок, на кожній було викарбуване ім’я когось з родини Візлі. На циферблаті не було цифр, тільки написи, що вказували на можливе місце перебування членів родини. Це були такі написи, як «удом», «у школі», «на роботі», а ще «загубився», «в лікарні», «у в’язниці», а там, де у нормального годинника була б цифра «дванадцять», було написано «смертельна небезпека» [27, с. 143]. Український перекладач В. Морозов помилково використав калькування замість адаптивного перекладу, адже «the grandfather clock» — згідно з “Oxford advanced learner’s dictionary” — це “an old-fashioned type of clock in a tall wooden case that stands on the floor” [11, p. 517]. До того ж відсутність закінчення присвійного відмінку говорить нам про те, що переклад «дідівський годинник» — абсолютно неможливий. Але, варто зазначити, що в наступній книжці, де зустрілося словосполучення «the grandfather clock», український перекладач усвідомив свою помилку та зробив відповідний переклад: “Fetch me four grandfather clocks. There are plenty of them around the Palace” [3, p. 135]. — «Принесіть сюди чотири наземні годинники. Їх тут у палаці безліч» [24, с. 178]. The Weasleys’ Clock дуже схожий на інший магичний предмет Поттеріани, а саме на Sneakoscope (або Pocket Sneakoscope), або стеровоскоп — пристрій, що попереджує про небезпеку: “...this is a Pocket Sneakoscope. If there’s someone untrustworthy around, it’s supposed to light up and spin” [21, p. 65].

Але найвражаючим предметом, що пов’язаний з вимірювання часу є, авжеж, Time-Turner, або Часоворот: “She (Hermione — примітка автора) was holding the chain out. He saw a tiny, sparkling hourglass from it” [21, p. 273]. Про часоворот ми більше дізнаємося в інших книгах — фанфіках до всесвіту Гаррі Поттера. Американський спеціаліст із вивчення штучного інтелекту й автор книги «Гаррі Поттер і методи раціональності» Е. Юджовські описує часоворот так: “It’s a Time-Turner. Each spin of the hourglass sends you one hour back in time. So if you use it to go back two hours every day, you should always be able to get to sleep at the same time”, й далі: “The Time-Turner cannot be used to move more than six hours backwards. It can’t be used more than six times in any day” [23]. Е. Юджовські додає і описує основні риси та принцип роботи часовороту: “...there are students who cannot be entrusted with Time-Turners, because they become addicted to them” [23]. На думку Гаррі, героя цього фанфіку, часоворот — то машина часу, яка дозволяє потрапляти у минуле.

В іншій книзі-спін-оффі історії про маленького чаклуна — «Гаррі Поттер і прокляте дитя» [22], що була написана у співавторстві Дж. К. Ролінг зі сценаристом Дж. Торном і режисером Дж. Тіффані, ми дізнаємося про часоворот у деталях, адже він виступає принциповим елементом у п’єсі: “Albus takes the Time-Turner from Scorpius — he presses down upon it and the Time-Turner begins to vibrate and then explodes into a storm of movement” [22, p. 112]. Для додаткової стабільності в пристрої Time-Turner Міністерство розмістило чари Hour-Reversal Charms, які дають змогу часовороту повернутися в часі максимум на п’ять годин, що вважається найбезпечнішим дозволеним часом. Кількість поворотів хронометра назад відповідає кількості пройдених годин.

Висновки і перспективи дослідження. Художній час є невід’ємною частиною нарративу. Він відіграє ключову роль, адже локалізує у часі послідовність описаних подій. Час нарративу може вимірюватися вербально (за допомогою дієслівних форм, іменників, прислівників тощо) та невербально (чарівні пристрої, наприклад, часоворот, стеровоскоп тощо). В основі прийомів зображення часу в нарративі: проlepsису, анаlepsису, ахронії, анахронії, паралелізму тощо — лежить різне жанглювання характеристиками художнього часу. У проаналізованій частині септології Дж. К. Ролінг викорис-

товує усі наявні прийоми. Порівняльний аналіз статистичної вибірки вербальних засобів із темпоральними значеннями та вибірки вербальних засобів із просторовими значеннями свідчить про те, що найпопулярнішими операціями англійсько-українського перекладу нарративу «Гаррі Поттер і келих вогню» є використання еквівалентних і варіативних відповідників, конкретизація та генералізація, а також опущення і додавання. Українські перекладачі В. Морозов і С. Андрухович використали стратегію комунікативно-рівноцінного перекладу. У найближчому майбутньому заплановано дослідити та проаналізувати категорії художнього простору і часу в кіноверсії роману Дж. К. Ролінг «Гаррі Поттер і келих вогню», створеної режисером М. Ньюелом 2005 року, та у її українському перекладі кінокомпанією «ТакТребаПродакшн» 2020 року; зробити порівняльний аналіз англійського й українського текстів, а отримані результати висвітлити в науковій статті й оприлюднити в доповіді на науковому заході.

Література

1. Cani I. *Harry Potter ou l'anti-Piter Pen : pour en finir avec la magie de l'enfance*. Paris : Fayard, 2007. 321 p.
2. Colbert D. *The Magical Worlds of the Lord of the Rings*. New York : Berkley Books Penguin, 2002; 2004. 212 p. ISBN : 9780425187715.
3. Dahl R. *BF&G*. London : Puffin Books, 1984. 207 p.
4. Dällenbach L. *Le récit spéculaire essai sur la mise en abyme*. Paris : Éditions du Seuil, 1977. 264 p.
5. Felton T. *Beyond the wand. The magic and mayhem of growing up a wizard*. London : Ebury Spotlight, 2022. 246 p.
6. Genett G. *Figures I*. Paris : Éditions du Seuil, 1966. 265 p.
7. Genett G. *Figures II*. Paris : Éditions du Seuil, 1969. 293 p.
8. Genett G. *Figures III*. Paris : Éditions du Seuil, 1972. 400 p.
9. Genett G. *Figures IV*. Paris : Éditions du Seuil, 1999. 432 p.
10. Genett G. *Figures V*. Paris : Éditions du Seuil, 2002. 336 p.
11. Hornby A. S. *Oxford advanced learner's dictionary of current English*. 5th ed. Oxford : Oxford University Press, 1995. 1438 p.
12. Leech, G. N., Short M. H. *Style in fiction. A linguistic introduction to English fictional prose*. London and New York : Longman , 1981. 416 p.
13. Lewis-Johnes H. *The writer's map. An Atlas of Imaginary Lands*. Chicago: University Chicago Press, 2020. 256 p.
14. Lodge D. *Language of fiction : Essays in Criticism and Verbal Analysis of English novel*. London : Routledge and Kegan Paul, 1966. 283 p.
15. Prince G. *Dictionary of narratology*. Lincoln & London : University of Nebraska Press, 1992. 126 p.
16. Rowling J. K. *Fantastic beasts and where to find them : the original screenplay*. London : Little, Brown, 2016. 293 p.
17. Rowling J. K. *Harry Potter and the Chamber of Secrets*. London : Bloomsbury, 1999. 256 p.
18. Rowling J. K. *Harry Potter and the Goblet of Fire*. London : Bloomsbury, 2000. 617 p.
19. Rowling J. K. *Harry Potter and the Half-blood Prince*. London : Bloomsbury, 2005. 542 p.
20. Rowling J. K. *Harry Potter and the Philosopher's Stone*. London, Oxford, New York, New Delhi, Sydney : Bloomsbury Children's Books, 2018. 247 p.
21. Rowling J. K. *Harry Potter and the Prisoner of Azkaban*. London : Bloomsbury, 2014. 435 p.
22. Rowling J. K., Tiffany J., Thorne J. *Harry Potter and the cursed child*. London : Little, Brown, 2016. 341 p.
23. Yudkowsky, E. *Harry Potter and the methods of rationality*. 2010. URL : <https://hpmor.com/>
24. Дал Р. ВДВ. Київ : А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2013. 272 с. ISBN : 978-617-585-054-1
25. Косюга О. Вербальні засоби творення художнього простору у літературі жанру фентезі (на матеріалі нарративу про Гаррі Поттера Дж. К. Ролінг «Гаррі Поттер і келих вогню»). *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного ун-ту імені К. Д. Ушинського. Лінгвістичні науки*. Одеса : Астропринт, 2023. № 37. С. 65–78. DOI : 10.24195/2616-5317-2023-37-5.
26. Косюга О. Жанрові особливості септології про Гаррі Поттера : від казки до готичної літератури. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Германістика та міжкультурна комунікація*. 2023. № 1. С. 22–18.
27. Ролінг Дж. К. *Гаррі Поттер і келих вогню* / пер. з англ. Морозов В. і Андрухович С. Київ : А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2003. 670 с.
28. Севастюк М. Відтворення стильових домінант казкової повісті Роальда Дала «ВДВ» в українському перекладі. *Молодий вчений*. 2019. Вип. 2 (66). С. 64–69.
29. Цапів А. О. Поетика нарративу англійських художніх текстів для дітей : дис. ... д-ра філол. наук : 10.02.04 / Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна. Харків, 2020. 419 с.

References

1. Cani, I. (2007), *Harry Potter ou l'anti-Piter Pen. Pour en finir avec la magie de l'enfance*, Fayard, Paris, 321 p.
2. Colbert, D. (2002; 2004), *The Magical Worlds of the Lord of the Rings*, Berkley Books Penguin, New York, 212 p. ISBN : 9780425187715.
3. Dahl, R. (1984), *BF&G*, Puffin Books, London, 207 p.
4. Dällenbach, L. (1977), *Le récit spéculaire essai sur la mise en abyme*, Éditions du Seuil, Paris, 264 p.
5. Felton, T. (2022), *Beyond the wand : the magic and mayhem of growing up a wizard*, Ebury Spotlight, London, 246 p.
6. Genett, G. (1966), *Figures I*, Éditions du Seuil, Paris, 265 p.

7. Genett, G. (1969), *Figures II*, Éditions du Seuil, Paris, 293 p.
8. Genett, G. (1972), *Figures III*, Éditions du Seuil, Paris, 400 p.
9. Genett, G. (1999), *Figures IV*, Éditions du Seuil, Paris, 1999, 432 p.
10. Genett, G. (2002), *Figures V*, Éditions du Seuil, Paris, 336 p.
11. Hornby, A. S. (1995), *Oxford advanced learner's dictionary of current English*, 5th ed., Oxford University Press, Oxford, 1438 p.
12. Leech, G. N., Short, M. H. (1981), *Style in fiction : a linguistic introduction to English fictional prose*, Longman, London and New York, 416 p.
13. Lewis-Johnes, H. (2020), *The writer's map : An Atlas of Imaginary Lands*, University Chicago Press, Chicago, 256 p.
14. Lodge, D. (1966), *Language of fiction : Essays in Criticism and Verbal Analysis of English novel*, Routledge and Kegan Paul, London, 283 p.
15. Prince, G. *Dictionary of narratology*, University of Nebraska Press, Lincoln & London, 1992, 126 p.
16. Rowling, J. K. (2016), *Fantastic beasts and where to find them : The original screenplay*, Little, Brown, London, 293 p.
17. Rowling, J. K. (1999), *Harry Potter and the Chamber of Secrets*, Bloomsbury, London, 256 p.
18. Rowling, J. K. (2000), *Harry Potter and the Goblet of Fire*, Bloomsbury, London, 617 p.
19. Rowling, J. K. (2005), *Harry Potter and the Half-blood Prince*, Bloomsbury, London, 542 p.
20. Rowling, J. K. (2018), *Harry Potter and the Philosopher's Stone*, Bloomsbury Children's Books, London, Oxford, New York, New Delhi, Sydney, 247 p.
21. Rowling, J. K. (2014), *Harry Potter and the Prisoner of Azkaban*, Bloomsbury, London, 435 p.
22. Rowling, J. K., Tiffany, J., Thorne, J. (2016), *Harry Potter and the cursed child*, Little, Brown, London, 341 p.
23. Yudkowsky, E. (2010), *Harry Potter and the methods of rationality*, available at : <https://hpmor.com/>
24. Dahl, R. (2013), *BFG [VDV]*, A-BA-BA-HA-LA-MA-HA Publishing House, Kyiv, 272 p., ISBN : 978-617-585-054-1.
25. Kosiuha, O. O. (2023), "Verbal means of creating artificial space in the literature of the fantasy genre (based on the material of the narrative about Harry Potter by JK Rowling "Harry Potter and the Goblet of Fire")", *Scientific Research Issues of South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky : Linguistic Sciences* ["Verbal'ni zasoby tvorennya khudozhn'oho prostoru u literaturi zhanru fentezi (na materiali naratyvu pro Harri Pottera Dzh. K. Roling «Harri Potter i kelykh vohnyu»)"], *Naukovyy visnyk Pivdenmoukrayins'koho natsional'noho pedahohichno-ho un-tu imeni K. D. Ushyns'koho : Lihvistychni nauky*, Astroprint Publishing House, Odesa, Vol. 37, pp. 65–78, DOI : 10.24195/2616-5317-2023-37-5.
26. Kosiuha, O. O. (2023), "Genre features of septology about Harry Potter : from fairy tale to Gothic literature", *Scientific Bulletin of Kherson State University, Series : German studies and intercultural communication* ["Zhanrovi osoblyvosti septologii pro Harri Pottera : vid kazky do hotychnoi literatury"], *Naukovi visnyk KhDU : Hermanistyka ta mizhkulturna komunikatsiya*, Kherson, No. 1, pp. 18–22.
27. Rowling, J. K. (2003), *Harry Potter and the Goblet of Fire* / translated from English to Ukrainian by V. Morozov and S. Andrukhovich [*Harri Potter i kelykh vohnyu* / pereklady z anhliyskoi na ukrainsku V. Morozov i S. Andrukhovych], A-BA-BA-HA-LA-MA-HA Publishing House, Kyiv, 670 p.
28. Sevastyuk, M. (2019), "Reproduction of stylistic dominants of Roald Dahl's fairy tale "BFG" in Ukrainian translation", *Young scientist* ["Vidtvorennya styl'ovykh dominant kazkovoyi povisti Roal'da Dala «VDV» v ukrayins'komu perekladi"], *Molodyy vchenyy*, Issue 2 (66), pp. 64–69.
29. Tsapiv, A. O. (2020), *Poetics of narrative English-language literary texts for children*: Grand Ph.D. thesis [*Poetyka naratyvu anhlo-movnykh khudozhnikh tekstiv dlya ditey* : dys. ... d-ra filol. nauk : 10.02.04], V. N. Karazin Kharkiv National University, Kharkiv, 419 p.

Oleksandra O. KOSIUHA,

Graduate student of Kherson State University, Ivano-Frankivsk, Ukraine; e-mail: akosyuga@gmail.com; <https://orcid.org/0000-0001-5633-4665>

VERBAL MEANS OF CREATING ARTISTIC TIME IN AN ENGLISH-LANGUAGE NARRATIVE (BASED ON THE MATERIAL OF J. K. ROWLING'S WORK "HARRY POTTER AND THE GOBLET OF FIRE" IN THE ORIGINAL LANGUAGE AND THE UKRAINIAN TRANSLATION BY V. MOROZOV AND S. ANDRUKHOVYCH)

Summary. The *object* of research is the verbal means of creating artistic time in the English-language fantasy narrative. The *purpose* of this article is to consider the methods of using techniques and means of creating artistic time in the narrative text (analepsis, prolepsis, anachrony, achrony and others, according to G. Genette) on the material of the fourth part of the septology of Harry Potter adventures "Harry Potter and the Goblet of Fire" by J. K. Rowling. Special attention is paid to the use of verbal and non-verbal means with temporal meanings. Research *methods*: identification and analysis of verbal means of creating the artistic time of this narrative in the original text of the British author and in the text of the Ukrainian translation by V. Morozov and S. Andrukhovich; translation analysis of the work; statistical analysis of isolated verbal means of translation of artistic time; definition of translation operations. *Conclusions*: The most popular translation operations of J. K. Rowling's narrative in "Harry Potter and the Goblet of Fire" are the use of equivalent and variant counterparts, specification and generalization, and omission and addition. Ukrainian translators V. Morozov and S. Andrukhovich used the strategy of communicative equivalent translation.

Key words: English-Ukrainian translation, narrative, artistic time, analepsis, prolepsis, narrative time and narration time, anachrony, achrony, retrospection, chronological order, J. K. Rowling, Harry Potter.

Статтю отримано 2.11.2023 р.